

Ганна КОНТОРЧУК, Марина ШЕВЧУК

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ЕМОТИВНОЇ ЕКСПРЕСІЇ У КАЗКАХ ІВАНА ФРАНКА

І. Франко – автор близько п'ятдесяти прозових і поетичних казок. Особливе місце серед них займає цикл із двадцяти казок про тварин „Коли ще звірі говорили”. У „Передмові” до другого видання (Львів, 1903 р.) автор наголошує, що бажав би, щоб „наші діти в інтересі здорового і морального розвитку якнайдовше витали фантазією в тім світі простих характерів і простих відносин, де все видно ясно і симпатії не потребують ділитися. Відси вони винесуть перші і міцні основи замилювання до чесноти, правдомовності і справедливості, а надто любов до природи і охоту придивлятися близько її творам, прислухатися її таємній мові, чути себе близькими до неї, підглядати, а далі просліджувати її великі загадки”¹. Поставивши за мету таке благородне завдання, І. Франко здійснив своєрідний переспів казок про тварин різних народів світу – сербських, індійських, російських, німецьких, грецьких, перських: він творчо обробив казкові сюжети, спираючись на літературну традицію засвоєння міжнародних оповідних формул, яка полягає в тому, щоб „на чужий, позичений рисунок накласти наші руські коліри”².

Казки І. Франка вже були предметом мовознавчого дослідження. Так, 1966 року було опубліковано монографію Я.В. Закревської „Казки І. Франка (мовно-художній аналіз)”, у якій автор з'ясовує погляди І. Франка на казку як літературний жанр, розкриває народно-розмовну основу прозових казок письменника (збірка „Коли ще звірі говорили”), описує мовні засоби гумору і сатири поеми-казки „Лис Микита” та аналізує „весь багатий арсенал живої народно-розмовної мови, найсильніші і найбільш експресивні її елементи”³, за допомогою яких І. Франко передає арабський чи український народний колорит у казках на „східні” теми („Коваль Бассім” і „Абу-Касимові капці”).

Жанрова своєрідність казки, а отже, орієнтація на читача значною мірою впливає на функціонування всіх мовних засобів твору – від лексичних до граматичних. Аналізуючи народно-розмовну основу прозових казок І. Франка, Я.В. Закревська розглядає насамперед роль традиційних українських казкових зворотів, народно-селянської розмовної лексики, що включає, зокрема,

МОВОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ТВОРЧОЇ
СПАДЩИНИ ІВАНА ФРАНКА

¹ Франко І. Зібрання творів у 50-ти тт. – К.: Наукова думка, 1979. – Т. 20. – С. 74.

² Франко І. Лис Микита. Вид. II. – Львів, 1896. – С. 153.

³ Закревська Я.В. Казки Івана Франка (мовно-художній аналіз). – К.: Наукова думка, 1966. – С. 22.

назви деталей українського побуту, лексеми афективно-зниженого характеру, просторічні елементи і т.п., а також підкреслює вагу таких образних засобів, як епітети і прості порівняння. Структурно-синтаксичні особливості казок про тварин, на думку Я.В. Закревської, „проявляються у певній манері викладу, в доборі і типах зв'язків речень, у вживанні певних традиційних компонентів фольклорного стилю, т. зв. зачинів, кінцівок, традиційних повторів, приказок і прислів'їв тощо”⁴. Описуючи специфіку „східних” казок І. Франка, Я.В. Закревська зупиняється на деяких особливостях стилістичного синтаксису народних казок (уживання вигуківих та ономато-поетичних слів, однорідних членів речення, традиційних зачинів, повторів). Останнім часом мовні особливості казок І. Франка вивчає Г. Сабат. Так, у статті „Деякі міркування про поетику збірки І. Франка „Коли ще звірі говорили” вона з'ясовує особливі засоби елоквентичності жанру казки, акцентуючи увагу на імпрізаційному характері оповіді, який надає їй варіаційної інноваційності, породжує зацікавленість читача⁵.

Незважаючи на те, що українськими мовознавцями досить різнобічно і ґрунтовно з'ясовано особливості мови і стилю казок І. Франка, можна стверджувати, що експресивний синтаксис цих творів залишається не вивченим. Тому предметом нашого дослідження є стилістичні можливості простого речення в казках видатного письменника, оскільки ключ до стилю письменника, за словами О. Сфімова, - у синтаксисі: вся архітектоніка словесної тканини, добір конструкцій, їх організація, розташування і об'єднання в одне ціле – одним словом, уся словесна композиція певного твору перебуває у прямій залежності від своєрідності індивідуального синтаксису кожного письменника⁶.

Стилістичні можливості синтаксичних засобів окремих авторів теж були об'єктом мовознавчого дослідження (В. Рінберг⁷, С. Богдан⁸, Д. Данильчук⁹ та ін.). В. Чабаненко у монографії „Стилістика експресивних засобів української мови” досліджує вплив психічного стану на форму (структуру) словесного вираження її думок. Учений стверджує, що емоційно-експресивне, оцінне ставлення суб'єкта до навколишньої реальності й до суджень про неї маніфестується у вигляді речень і зворотів найрізноманітнішої будови, котрі, будучи занурені в стихію комунікації, об'єктивізуються і різко контрастують із

⁴ Закревська Я.В. Казки Івана Франка (мовно-художній аналіз). – К.: Наукова думка, 1966. – С. 28.

⁵ Сабат Г. Деякі міркування про поетику збірки І. Франка «Коли ще звірі говорили» // Дивослово. – 2006. – № 9. – С. 35 - 36.

⁶ Ефимов А. Стилистика художественной речи. – М., 1961. – С. 9.

⁷ Рінберг В. Засоби експресивного синтаксису в публіцистиці І.Франка // Мовознавство. – 1989. – № 3. – С. 31 - 36.

⁸ Богдан С. „До когось любого і дорогого, і славного”. Семантико-синтаксичний феномен листів Лесі Українки до Ольги Кобилянської // Дивослово. – 1994. – № 12. – С. 15 - 20.

⁹ Данильчук Д. Поетичний синтаксис В. Симоненка і В. Стуса: споріднене й відмінне // Українська мова і література. – 2004. – 4 квітня. – С. 17 - 21.

емоційно нейтральними синтаксичними структурами¹⁰.

Оскільки головним джерелом емоційно-експресивних засобів мови є розмовне (спонтанне) мовлення, то саме в жанрі казки найяскравіше проявляється, з одного боку, її народно-розмовна основа, а з другого, – оригінальні, суто Франкові, мовно-художні прийоми та словесно-виражальні засоби¹¹.

Мета нашого дослідження – виявити найяскравіші експресивні синтаксичні конструкції у межах простого речення і простежити їх функціонування як повноцінних стилістичних засобів у казках про тварин І. Франка.

Можливості простого речення як самостійної комунікативної одиниці залежать насамперед від структурного типу простого речення, від способів вираження і конкретного лексичного наповнення його головних і другорядних членів, а також від характеру зв'язків їх між собою¹². В основі казок І. Франка лежить розповідна модальність: розповідні стверджувальні речення про щось повідомляють, щось характеризують, визначають, зображають: „Змилювався чоловік, сховав вовка в мішок, завдав собі на плечі та й несе. Надбігають ловці-молодці.” Заперечні речення стилістично більш насичені, вони мають здатність виражати часткове чи повне заперечення. Наприклад, у діалогічному мовленні для підсилення ефекту повного заперечення (при заперечному присудку) вживається слово-речення *ні*: „– Ні, Лисичко, - каже Їжак, - не піду з тобою, боюся.”

Виступаючи на тлі розповідних речень яскравими акцентами, питальні і спонукальні речення вносять у текст додаткові відтінки модальності. Так, питальні речення, виходячи за межі звичного інтонаційного поля, крім запитання, передають найрізноманітніші смислові та емоційні відтінки думки (докір, цікавість, розгубленість, припущення, глузування та ін.): „- А кажуть, є такі пани, що хотіли би відібрати нам нашу мову, заборонити нам думати і говорити по-своєму. Чи то може бути правда?” („Байка про байку”) У казках запитання і відповідь на них – це основа діалогічного мовлення, це реалізація розмовної стихії: як правило, зауважує Я.В. Закревська, розповідь ведеться від представника народу, що дає змогу письменникові широко використовувати усно-розмовні синтаксичні конструкції і живомовне інтонування¹³. На такому діалозі побудовано, наприклад, сюжет казки „Лисичка і Рак”. У ряді питальних речень – цілий діапазон почуттів: іронія („А скажи мені, Раче-небораче, чи то правда, що тебе раз у великодну п'ятницю по дріжджці посилали, а ти аж за рік у великодну суботу з дріжджами прийшов та й ті насеред хати розілляв?”), глузування („- Овва! Значить, ти тепер прудкіший зробився?”), подив („- Що?

¹⁰ Чабаненко В. Стилістика експресивних засобів української мови. – Запоріжжя, 2002. – С. 168.

¹¹ Закревська Я.В. Казки Івана Франка (мовно-художній аналіз). – К.: Наукова думка, 1966. – С. 19.

¹² Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. – К.: Вища школа, 1987. – С. 179.

¹³ Закревська Я.В. Казки Івана Франка (мовно-художній аналіз). – К.: Наукова думка, 1966. – С. 31.

Що? Що? – дивувалася Лисичка. – Ти хотів би зо мною об заклад бігати?”).

Загальною особливістю питальної модальності є те, що основний зміст висловлення співвідноситься з дійсністю у питальних конструкціях. Питання виступає як вимога (хоча і не обов'язкова, наприклад, у риторичних питаннях) підтвердження або заперечення реальності основного змісту речення, всього тексту або уточнення, увиразнення окремих компонентів змісту¹⁴.

Як відомо, не всі питальні речення вимагають відповіді, але всі спонукають до роздумів, тому, якщо навіть мовлення монологічне, з його допомогою встановлюється певний контакт між автором і читачем: „ – Які ж там у мене гріхи, Лисичко-черничко? – Ой небоже! – скрикнула Лисиця. – Невже ж се не гріх, коли ти по полю літаєш і зерно з поля свіжопосіяне видзьобуєш, і пшеницю з колоса п'єш?” („Лисичка-черничка”). Автор казок не тільки важливо встановити контакт з малим читачем, але й підвести його до сприймання і розуміння оповіді, до осмислення важливих ідейно-тематичних засад твору. Питальні речення – прямі, питально-відповідні, риторичні, альтернативні – це ті яскраві виражальні засоби, що дозволили І. Франку реалізувати в дитячих казках яскраву наративну модель, для якої характерна безпосередня апеляція до реципієнта, як-от: „ – Ёй, Мурку, Мурку! Ти гадаєш, що ти мене здурив, що я повірив твоїй байці про ту ковбасу? А я сидів за плотом і бачив, як ти з нашого шпихліра голуб'ятко взяв. Та пощо тобі від мене критися? Чому було не взяти просто? Хіба я приставлений голуб'ят пильнувати?” („Мурко і Бурко”).

Основна модальна функція конструкцій прямого питання полягає ніби у відповіді на питання: реальна ця думка чи ні, тобто робиться акцент на реальності/нереальності. По суті, прямі питальні конструкції – це основа діалогічного мовлення: відповіді на прямі питання певним чином прогнозовані, тому що відповідь можлива або ствердна, або заперечна: „ – Знаєш що, Їжаче, ходи зо мною! – А куди ж тебе Бог провадить? – Та йду он там до саду їсти винограду. – А не квасний він, Лисичко? – Та де тобі квасний!” („Три міхи хитрощів”).

Слід зазначити, що в прямих та інших питальних реченнях автор дуже часто вдається до головної ознаки цих речень – до питальних слів (хто, що, куди, звідки) на початку речення, котрі актуалізують зміст питання¹⁵: „ – Ну, і що ж? Чому ж так пізно приходиш і де тамті три? – запитав Медвідь.” („Засць і Медвідь”).

Часто питальному реченню передують розгорнуте вокативне речення, яке вносить певний відтінок конкретизації подій навколо одного героя. Питання набуває адресності, а семантика звертання посилює емоційність висловлення: „ – Вельможний наш дідичу, пане Медведю! Пощо ти так знуцаєшся? Одного з'їси, а десятьох зо злості розідреш і покинеш?” („Засць і Медвідь”).

Питально-відповідні конструкції за своєю формою дуже близькі до прямих

¹⁴ Каранська М.І. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 21.

¹⁵ Конторчук Г.К. Питальні конструкції у газетних жанрах // Особливості мови і стилю засобів масової інформації. – К.: Вища школа, 1983. – С. 123.

питальных речень, але вони несуть інше семантичне навантаження, оскільки автор ставіць запітаньня і сам на ці пытаньня відпавідае. У цых реченьнях бэльшою мірою праявляецца аўторская пазыцыя шодо падэй, героя, сытуацыі, аніж спонуканьня чытача да прямых роздумів¹⁶. Пытальна семантыка цього рэзновыду мадальных тыпів реченьня пераходзіць в аўторскі ўточненьня, які стасуюцца пьвнэго сьуджэньня: „Льв став, мов чолум аб стіну стукнувся. – Хто мэнэ сэ сказаў? Та всі мэнэ сэ скажуть, шод я над зьвірамі цар. Хіба ж сэ неправа?” („Осел і Льв”).

Пытальна-відпавідні конструкцыі е цікавымі тэю мірою, шод відпавід дае сам аўтор, і таму складаецца унікальна сытуацыя, до якой часта вдаваўся І. Франко: своею відпавіддо на пытаньня він спонукае до роздумів, тобто до пытань, але вжэ з боку чытача: „Шод мала Ёжыха робіты? Зібралася та й пішла з чолувіком” („Засць і Ёжак”).

Пытаньня і відпавід на нього спонукае чытача до пережываньня, до осмысленьня сытуацыі, до усвідомленьня суті падэй. Ампліфікацыя пытальна-відпавідных конструкцыі у казках – це свосерідна прьма аўторская оцінка зображыванэго, а також відтвореньня псыхалогічнэго стану героів: „Але чы кончэ з той прычыны, яку подае Каркайло? Сумніваюся. Пьрава мы знайшлі його побыто і покывавленэго, але чы кончэ задля той рады, яку він нібыто мав даці свойому цареві? Сумніваюся. А шод калі він е тэлько ворунычый шпён? Бо скажыць, будзьте ласкаві, з якой речі він мае буці такам гарьачым нашым прьятелем, за якого выдае сэбе? Я сього не можу зрозуміці” („Вороні і Совы”).

Досыць часта у тькстах казок зустрэчаюцца рыторычнэ запітаньня, як правыло, у мові оповідача: „Кынуліся всі на бідолашнэго Зайчыка, розірвали і з’ілі. Та шод там ім із того Зайчыка за сьтыць?” („Ліс і Дрозд”). Мадальнэсть рыторычнэх пытань праявляецца як відношеньня зьмсты реченьня до дэйснэстэ, пры якому відпавід очеывідна, тобто вона не становыць новай інформакцыі для чытача¹⁷. Але асновна функцыя рыторычнэх пытань полягае в таму, шод аўтор акцэнтуюе увагу на пьвнэх явышцах, подэях, які не можна пьясныці або вони недостатнэ знайомі чы зрозумілі, таму сытуацыя, на першы погляд, здаецца невыршышыванэю: „Нібыто Орел называецца нашым царем, але шод нам з нього за пожыток? (...) Шод нам з того царя, шод не знае нашого жытця, не дбае про наше горе?” („Вороні і Совы”).

Пьсьмьеннык іноді выкорыстоуе рыторычнэ пытаньня, вдаючысь до ампліфікацыі цых пытальных конструкцыі, шод псылэне емоцыінась выслывлованьня й чітко окреслюе псыхічнэ стан героя: „Скылько лышылося дыкых коней, волів, кіз, а скылько іх жыве в людськых оселях? Жалуюцца зьвірі на тьажку працо в неволі в чолувіка. А хіба ж чолувік сам дармуе? Чы не прьймае й він сам багаты тьажкой праці, і то навіць власне для ных, для іх добра? (...) Хіба ж він не годуе, не поіть, не чыстыць іх? І як котрэ занедужае, то чы чолувік не жалуе його як членів своеі сым’і, не шукае лікаря і не лічыць його? Хіба ж пры праці чолувік навмысне збыткуецца над зьвіром?” („Як зьвірі

¹⁶ Контрчук Г.К. Пытальнэ конструкцыі у газетных жанрах // Особлывосці мовы і стылю засобів масовоі інформакцыі. – К.: Выща школа, 1983. – С. 123.

¹⁷ Там само. – С. 133.

правувалися з людьми”).

Питальні речення вибору (альтернативні) дозволяють дізнатися про дійсність чогось одного з двох, трьох¹⁸: „Чи се має бути знаком їх вищості над чоловіком або основою для їх рівноправності з ним?” („Як звірі правувалися з людьми”).

Оскільки альтернативні питання будуються на виборі одного з двох (кількох) протилежних варіантів відповіді, автор ніби роздумує над тим, як могло відбутися чи відбулося якесь явище або подія: „Який празник справляєте? Чи Синицю замуж віддаєте, чи, може, Чижиковим дітям іменини справляєте?” („Ворони і Сиви”).

І. Франко, звернувшись до нанизування альтернативних запитань, що будуються на основі протиставлення, досягає певної напруженості в тексті, увиразнює важливу для розуміння ситуації думку: „Чи достоювати свого, чи відступити заздальгідь? Чи стояти на тім, що сказали наші речники, чи шукати нових свідків і доказів для свого права?” („Як звірі правувалися з людьми”).

Відповідь питанням на питання як елемент розмовного мовлення – це прийом, який дозволяє мовцеві:

загострити увагу на певному аспекті висловлювання його співрозмовника: „- А коли не може бути, то пощо ж ви слухали? – Пощо слухали? Бо цікаво.” („Байка про байку”);

виграти необхідний час для виходу із ситуації: „- Ну, а ти, Каркайло, що скажеш? – А що ж я можу сказати?” („Ворони і Сиви”);

передати своє ставлення до факту, події чи дії: „- Відки приходиш випрошувати мене з мого власного кута? – Твоя хата? – скрикнув Воробець, і чубок йому настовбурчився від гніву. – Що се ти говориши? Яким правом вона твоя?” („Ворони і Сиви”).

Отже, питальні конструкції як своєрідні структури стилістичного синтаксису є одним з визначальних експресивних елементів у казках І. Франка. Використовуючи питальні речення, він формує своєрідну емоційну тональність твору. Будь-яке питання спонукає читача до роздумів, до самостійних висновків, тобто певним чином наповнене твори дидактичними, повчальними елементами, що характерно для жанру казки-байки, створеної І. Франком.

Ще одним виразним функціональним типом простих речень є спонукальні, які відображають вольові стосунки мовця з виконавцем (часом гіпотетичним) дії¹⁹. Спонукальні речення – неодмінний компонент розмовного синтаксису, тому у казках за допомогою цих речень автор передає ряд дуже різноманітних за семантикою спонукань до дії:

наказ: „Зараз мені віддай мої яйця, бо, їй-богу, помщуся на тобі!” („Байка про байку”);

прохання: „Слухай, Світляче, ти маєш вогонь на животі. Ходи зо мною, поможи мені запалити море.” („Байка про байку”);

застереження: „А ти, друже Каркайле, не слухай його балаканини”

¹⁸ Каранська М.І. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 22.

¹⁹ Там само. – С. 312.

(„Ворони і Сови”);

розпорядження: „Слухайте мене, діти, - мовив Каркайло” („Ворони і Сови”);

побажання: „Слухай, Гривку, не роби дурниць!” („Війна між Псом і Вовком”);

вимогу: „Ну, говори! – мовив цар” („Ворони і Сови”);

команду-заклик: „Як будемо летіти через ліс, хапайте кождий у дзьоб чи в кігті суху ломаку, яку хто може донести, і гайда за мною!” („Ворони і Сови”);

благання: „Прощавай, Лисичко-сестричко! Відпусти мені всі гріхи, всі урази, якими я тебе вразив! („Три міхи хитрощів”);

погрозу: „Чекай, ти, погане, недобре море! Я тобі покажу, що може проста, покривджена Синиця!” („Байка про байку”).

Кілька розділів казки „Ворони і Сови” закінчуються спонуканням-повелінням царя: „Ну, тепер говори!”. Така кінцівка – це своєрідний композиційний сти́к, оскільки наступний розділ розпочинається словами: „Слухай, царю...”. Якщо розділ закінчується спонуканням-запрошенням („Слухайте, - мовила Ворона, - я вам розповім”), то новий розділ, як правило, містить іншу казкову історію. Цей прийом, окрім того, дозволяє автору втримати увагу читача, а також, безперечно, контамінувати в одній казці кілька сюжетів.

Як бачимо, спонукальні речення за семантикою досить варіативні, вони передають широкий діапазон наказовості, однак із граматичної точки зору мають ряд спільних рис: присудок (головний член односкладного речення) у формі наказового способу, використання звертань, різноманітних часток, окличну інтонацію. Цікавим видається факт уживання І. Франком аналітичної форми наказового способу в першій особі однини: „Гей, Зайче, зараз веди мене до нього, нехай розірву на дрібні шматочки!” („Заєць і Медвідь”). Майстерність автора проявляється у вмінні надати цим структурам виразних емоційно-експресивних відтінків через оригінальне лексичне наповнення, що допомагає створити насичені картини життя, розкрити всю глибину характерів і переживань героїв, окреслити особливості їх поведінки у певній ситуації. Особливо яскраво проявляються можливості спонукальних речень (як і інших синтаксичних структур) при їх ампліфікації: „- Сійте, панове, - слабим голосом промовив Каркайло. – Не вбивайте мене! Самі бачите, мені вже небагато до смерті. Але прошу вас, заведіть мене до свого царя!” („Ворони і Сови”). Подібного ефекту досягає автор і при повторі певних спонукальних формул: „- А се як може бути? – скрикнув Заєць. – Біжім ще раз, назад до першої мети!” („Заєць і Їжак”).

Кожен функціональний тип речень може набувати емоційно-оцінного забарвлення, якщо його зміст наснажений душевними переживаннями, почуттями і відтворює неспокойне ставлення мовця до того, про що він висловлювався²⁰.

З допомогою окличних речень мовці передають широкий діапазон

²⁰ Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 21.

почуттів – позитивних і негативних, у цих структур великий потенціал для вираження авторської модальності. Безперечно, в дитячих казках, зорієнтованих на сприйняття читачем дійсності більше через емоції, ніж рціонально, окличні речення несуть великий емотивний заряд. Вони передають

захоплення: „- Таких звірів я міг би був наловити зо дві копи. Та що вони варті! А ти подивися на моїх!” („Осел і Лев”);

гнів: „- Ну, що ж ти, дурню! Та бо ти на правду псів на мене ведеш!” („Лис і Дрозд”);

біль: „- То лови, а не бий! – з болно кричить батько” („Лис і Дрозд”);

погрозу: „Чекай же ти, бісова птице! Вже я тебе почастую!” – подумав хлопець.” („Лис і Дрозд”);

глузування: „- Ну, та й швидкий же ти, нема що мовити! Правдивий неборак!” („Лисичка і Рак”);

незадоволення: „- Чи бач, яке мале, а яке горде! – бурчав Медвідь. – Навіть не гляне на нас!” („Королик і Медвідь”);

здивування: „- Ото диво! – промовив Лев. – А я про те й не подумав ніколи!” („Осел і Лев”);

острах: „- Є, є! – з перестрахом шептав Лев. – Я сам його бачив. Там такий страшний! А що за сила!” („Осел і Лев”);

злість: „- Ну, се має бути королівська палата! – скрикнув Медвідь. – Та се якась жебрацька нора. Та отсі голопуп’ята – то королівські діти? Їфу, та й погані ж потерчата!” („Королик і Медвідь”);

протест: „- Не хочемо мушок, не хочемо хробачків! Подохнемо з голоду, а не будемо нічого їсти, поки не дізнаємося, чи ми потерчата, чи чесних батьків чесні діти.” („Королик і Медвідь”);

схвалення: „- Славно, славно! – закричали всі звірі” („Королик і Медвідь”).

У межах окличних речень І. Франко широко використовує лексеми з оцінним значенням, просторічні елементи, частки, вигуки, повтори, що відкриває додаткові можливості у передачі широкої гами почуттів героїв: „- Га, ти, поману, ти, хлистику, ти, гусяче повітря! – кричав на нього Медвідь.” („Заєць і Медвідь”); „- Я заразівсьню верну! – мовила Лисичка.” („Лисичка кума”).

У тексті казок окличних речень дуже велика кількість – це диктується специфікою жанру і орієнтацією на читача. Однак можна виявити деякі закономірності в оформленні емотивних структур:

діалектна форма стверджувальних речень, коли ствердження передається ніби через формальне заперечення (частки як не виконують функцію підсиловальних): „Та в тій хвилі Шершень як не вжалить Лиса що мав сили! Лис як не завие з болю, як не підскочить на півліктя вгору, як не затулить хвіст поміж ноги та втеки!” („Королик і Медвідь”);

уживання самостійних вигуків і звуконаслідувальних слів-речень, часто теж діалектного характеру (як правило, повторюваних): „Гай-гай! Тепер бідному Зайцеві не до скоків” („Заєць і Медвідь”); „Ай, ай, ай! – скрикнув Вовк.” („Вовк, Лисиця і Осел”); „Глип-глип! Нюх-нюх! Усюди тихо, спокійно, чисто” (“Фарбований Лис”). “Се нечесно, се зовсім погано! Фе, фе,

фе!” (“Ворони і Сови”);

наявність часток *ото, от* у структурі речення: „Ото дурень, той Бурко!” („Мурко й Бурко”); „От цар! От добродій! От Соломон!” („Фарбований Лис”);

передача традиційних формул мовного етикету (привітання, прощання, прощення, а також прокльонів і т.п.): „- Добрий день, Їжак-неборак! – Здорова була, Лисичко-Сестричко! – відмовляє Їжак.” („Три міхи хитрощів”); „- Здоров був, Ослику-братику! – промовили до нього. – Здорові були, люди Божі! – відповідає Осел.” („Вовк, Лисиця і Осел”); „А кудий день! А чорна година на тебе і на твоїх свідків!” („Лисичка-черничка”);

уживання займенника *ти* у ролі звертання, яке ускладнюється вигуком і відокремленою прикладкою (як правило, це негативна емотивність, що підсилюється і увиразнюється оцінним лексичним наповненням прикладки): „- Ах ти, Юдо! Ах ти, Скаріоте! – крикнув на нього Вовк.” („Війна між Псом і Вовком”); „- Ей, ти, хто ти там? Як ти смієш лежати?” („Осел і Лев”); „Ах ти, зраднику! Ах ти, запроданче!” („Ворони і Сови”);

повтор тих самих або однакових за будовою речень, що дозволяє збільшити емфазу висловлення: „Пробує обкачатися в траві – не йде! Пробує дряпати з себе ту луску пазурами – болить, але не пускає! Пробує лизати- не йде! Надбіг до калюжі, скочив у воду, щоб обмитися з фарби, - де тобі!” („Фарбований Лис”). Часом це своєрідна контамінація кількох характерних способів передачі особливої сили емоційності: „Та се Лис! Простісенький фарбований Лис! Ще й паскудною олійною фарбою фарбований! Тьфу! А ми собі думали, що він не знати хто такий! Ах ти, брехуне! Ах ти, ошуканче!” („Фарбований Лис”).

Ампліфікація окличних речень сприяє посиленню емоційного напруження при змалюванні окремих сцен у казці: „Ах ти, дрантива Синице! А хто ж тобі казав класти гніздо на морському березі? Хто тобі казав задиратися з морем! То через твою дурногу я маю для тебе красти з неба огонь? Зараз мені забирайся! Звий собі гніздо он там у терні на могилі, нанеси яєць і висиджуй їх, розумієш? То твоє собаче право, а до моря тобі зась!” („Байка про байку”).

Отже, характерною рисою всіх функціональних типів простих речень, використаних І. Франком, є те, що вони не тільки передають широкий спектр зображуваної дійсності, а й експресивно виражають емоційний стан мовця (автора, персонажа) або його емоційне ставлення до повідомлюваного. У їх оформленні провідну роль відіграє особлива емфатична інтонація, для їх структурно-стилістичного зміцнення автор уживає інтер’єктиви, частки, а також вдається до таких стилістичних прийомів, як ампліфікація і повтор.

Syntactic facilities of emotive expression in Ivan Franko’s fairy-tales.

In the article the features of simple sentence expressiveness in the series of Ivan Franko’s fairy-tales „When animals still where talking” are analyzed.